

De geschiedenis van het proefstation

Lei Hensels

Op 6 januari 2004 overleed op ruim 95-jarige leeftijd de heer Ir.J.F.A.M. Mommers. Ir.J. Mommers was tijdens zijn werkzaam leven in dienst bij het toenmalige Ministerie van Landbouw en Visserij als Rijksbijenteeltconsulent op het Proefstation in Hilvarenbeek.

Inmiddels is het Proefstation in Hilvarenbeek opgeheven en zijn de onderzoeksactiviteiten ondergebracht bij PPO-Bijen onderdeel van Wageningen Universiteit en Research Center. In dit artikel een korte beschrijving van de geschiedenis van de Ambrosiushoeve en de rol die ir. J. Mommers gespeeld heeft bij deze geschiedenis.

'Er was eens', is vaak het begin van een sprookje. In dit geval is het de vaststelling dat de Nederlandse Imkerij haar vertrouwde proefbijenstand 'Ambrosiushoeve' en de daarbij behorende drachtplantentuin is kwijt geraakt. Jammer... was dit de laatste uiting van overheidsondersteuning aan de Nederlandse imkerij?

Overheidsbegeleiding in Nederlandse imkerij

Tegen het einde van 19e eeuw verkeerde de Nederlandse landbouw in een erbarmelijke toestand. Om deze reden werden er van overheidswege maatregelen getroffen om de levensvoorwaarden van de overwegend agrarische bevolken op een beter peil te brengen. Rond 1906 werden er diverse Rijkslandbouweraren benoemd, die zich bezig hielden met het geven van adviezen aan boeren en tuinders. Zij hielden lezingen, organiseerden cursussen en andere activiteiten. Later ontwikkelde zich hieruit de Rijksland- en tuinbouwvoorlichtingsdienst.

Op 1 januari 1918 besloot de toenmalige Directeur-Generaal van de Landbouw tot oprichting van een Rijksbijenteeltconsulentschap en de heer L. van Giersbergen werd de eerste Rijksbijenteeltconsulent.

De taak van de heer Van Giersbergen betrof niet alleen de bijenteelt in enge zin, maar bevatte ook de bestudering van de eventuele voor- en nadelen die de bijenteelt voor land- en tuinbouwgewassen zou kunnen opleveren. De begeleiding van de voorlichting en het onderzoek van de Vereniging tot Bevordering de Bijenteelt, alsmede besluitvorming in deze, werd door de toenmalige Directeur-Generaal van de Landbouw als bijzonder slecht ervaren. Het is daarom dat men besloot tot oprichting van een Rijksbijenteeltconsulentschap.

In 1918 werd ook de opleiding voor leerkrachten in de bijenteelt ter hand genomen. De heer Dr.Ir.A. Minderhoud werd in 1920 tot adjunct-rijksbijenteeltconsulent benoemd en in 1921 werd hij benoemd tot Rijksbijenteeltconsulent voor noorden en oosten van het land. De heer Van Giersbergen was toen Rijksbijenteeltconsulent voor het zuiden en westen van het land. In 1937 ging de heer Van Giersbergen met pensioen en werd de heer Minderhoud consulent voor het hele land. In 1939 werd de heer Ir.J. Mommers benoemd tot adjunct-rijksbijenteeltconsulent en toegevoegd aan het Rijksbijenteeltconsulent te Wageningen. In 1945 werden er weer twee Rijksbijenteeltconsulentschappen gevormd. Dr. Minderhoud kreeg het gebied boven de grote rivieren als ambtsgebied met als standplaats Wageningen. Ir. Mommers werd benoemd tot Rijksbijenteeltconsulent voor het zuiden van de grote rivieren met als standplaats Tilburg. Na de oorlog werd door de samenwerkende organisaties op het gebied van de bijenteelt besloten tot de oprichting van de 'Stichting Bedrijfsraad Bijenhouderij in Nederland'. Binnen de stichting werden twee stichtingen gevormd: - de stichting Instituut voor Bijenteeltonderzoek (I.B.O.) te Wageningen. Directeur was Dr.Ir.A. Minderhoud. Als taak had dit instituut wetenschappelijk en praktisch onderzoek te verrichten op het gebied van de bijenteelt.

- De stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve te Hilvarenbeek, met als directeur Ir.J. Mommers. Deze instelling had eveneens tot taak wetenschappelijk en praktisch onderzoek ten behoeve van de bijenteelt. In 1959 ging Dr.Ir.A. Minderhoud met pensioen. Het consulentschap te Wageningen, alsmede het Instituut voor Bijenteeltonderzoek, werden opgeheven.

Van stuifzand naar unieke drachtplantentuin

Direct bij het aanvaarden van de functie als consulent voor het gehele land, werd Ir. Mommers geconfronteerd met het optreden van de tracheeënmijsziekte en de bestrijding ervan.

Deze ontwikkeling heeft een sterke nadruk gelegd op de gehele ambtsperiode. Naast het geven van voorlichting en onderwijs, betekende dit nl. een aanmerkelijke verzwaring van de taak als Rijksbijenteeltconsulent. Aanvankelijk kon hij beschikken over twee leraren in algemene dienst en vijf buitendienstmedewerkers en op kantoor een administrateur en een typiste en twee analisten voor het onderzoek naar bijenziekten. De

Bloeiende bomen in de drachtplantentuin. Foto: Marleen Boerjan

proefbijenstand 'Ambrosiushoeve' stond eveneens onder de directie van de heer Mommers. Een proeftuinchef en een tuinman en af en toe wat hulp van de buitendienst-medewerkers trachtte het bijenteeltpraktijkonderzoek gestalte te geven. Het mag als een goede zaak worden beschouwd dat Ir.J. Mommers op de proefbijenstand 'Ambrosiushoeve' is begonnen met samenstellen van een sortiment drachtplanten. Na een moeizaam begin, waarbij immer de stem van 'het mag niks kosten' geluidloos meesprak, is na tal van jaren op een stuk grond, dat de term stuifzand met ere verdient, een unieke drachtplantentuin tot stand gekomen. Het bedrijfsleven (imkers) leverde via een heffing van enkele centen op de verstrekte bijenvoedersuiker een bijdrage in de kosten van de proefbijenstand. Het bedrag hiervoor was steeds aan de lage kant, de overheid nam het grootste deel van de kosten voor haar rekening. In 1953 is op initiatief van de heer Mommers een instructiefilm gemaakt over een methode van bijenhouden. De titel van de film was 'Bijenhouden met succes'. Als we ons realiseren dat de toenmalige imkerij weliswaar bijen in kasten hield, maar in hun toegepaste bedrijfsmethode nog sterk in korventeelt dachten, dan heeft deze film in belangrijke mate bijgedragen tot een stap naar modern bijenhouden. Door de assistenten van de Rijksbijenteeltconsulent is de film dag in, dag uit, en dit jaren achter elkaar, overal in Nederland vertoond. Om deze reden is deze film uit de reeks van voorlichtingsfilms van het Ministerie van Landbouw en

Visserij, de film met de meeste 'draaiuren'. Ook heeft Ir.J. Mommers een enkelwandige en eenvoudiger soort bijenkast ontwikkeld, de z.g. Spaarkast. Het onderzoek naar de giftigheid voor bijen van de vele in de land- en tuinbouw gebruikte chemische middelen, kwam tijdens zijn ambtsperiode op gang. Dat vooruitgang in de bijenteelt soms moeilijk verloopt, bewijst een citaat uit een lezing van Ir.J. Mommers: 'De proefbijenstand 'Ambrosiushoeve' heeft mij al heel wat zorgen gebaard. Er wordt niet alleen door mij, maar door al mijn medewerkers met enthousiasme gewerkt en dan is het wel teleurstellend af en toe te moeten horen, dat men twijfelt aan het nut en de noodzaak van dat werk. Toch zijn de proeven en onderzoeken die we op Ambrosiushoeve op wetenschappelijk verantwoorde wijze trachten te verrichten, op de praktijk van de bijenteelt gericht. Om betrouwbare uitkomsten verkrijgen moeten ze soms jaren worden voortgezet, wat de buitenstaander niet altijd begrijpt. Wie het terrein in zijn oorspronkelijke staat gekend heeft moet toegeven, dat hier een groot stuk werk verricht is. Ook dit werk werpt zijn vruchten af voor de imkers' (einde citaat).

Later hebben de 'Vrienden van Ambrosiushoeve' ontelbare werkuren besteed aan het onderhoud van de tuin, de vele excursies, de diverse open dagen. De vrienden hebben een unieke bijdrage geleverd aan het instandhouden van deze unieke tuin. Voor hun aller inzet zijn zij onze dank waard.

Bij het heengaan van een groot man

Onder de oudere imkers is het Rijksbijenteeltconsulentschap een begrip. Tijdens de ambtsperiode van Ir.J. Mommers zien we dat dit consulentschap een veelheid van taken had, namelijk- Een veterinaire taak op grond van de bijenwet van 1947;- een onderwijsstaak;- een voorlichtingstaak en een onderzoekstaak.

De gecombineerde vestiging van het consulentschap en de proefbijentand 'Ambrosiushoeve' op één locatie waren bijzonder gunstig voor een effectief beleid. Jarenlang zijn de buitendienstmedewerkers van het Rijksbijenteeltconsulentschap met filmtoestel en dia-projector bij nacht en ontij op pad geweest om de bijenteelt op een aanvaardbaar peil te houden. Onder leiding van Ir.J. Mommers is men op de Ambrosiushoeve begonnen met het bij elkaar brengen van een assortiment drachtplanten. Dracht en drachtverbetering werd onder Ir.J. Mommers een volwaardig aandachtspunt in onze imkerij.

De mijziekte

Bijenziektenbestrijding kreeg bij Ir.J. Mommers veel aandacht, soms tot ongenoegen van de imkerij. Zeker in Limburg werd het afmaken van bijenvolken en de hierbij behorende vervoersverboden van bijen als pijnlijk ervaren. Maar dan men vergeet hierbij dat Ir.J. Mommers zich verantwoordelijk voelde voor de gezondheid van de Nederlandse bijenteelt. Hij trachtte te voorkomen, de imkers kennende, dat zij ongecontroleerd allerlei chemische probeersels toepassen in het bestrijden van bijenziekten. In honing hoort geen gif was zijn devies. De bestrijding van de mijziekte door middel van het opruimen van besmette volken en het instellen van vervoersverboden is jarenlang van toepassing geweest. Amerikaans vuilbroed kwam in deze periode uiterst zeldzaam voor. Door het intensief contact met de imkerij was men bij klachten snel ter plaatse. Onderwijs en voorlichting kregen tijdens zijn ambtsperiode veel aandacht. Ir.J.Mommers schroomde niet alle voorlichtingsmethodieken uit te denken en toe te passen. Zo gingen hij en zijn medewerkers op pad om voorlichting te geven in de vorm van een toneelspel. Dit voorlichtingsspel behandelde een methode van bijenhouden de 'Aalstermethode' en het plaatsen van bijen bij de verschillende gewassen.

In 1953 is op initiatief van Ir.J. Mommers een instructiefilm over een methode van bijen houden tot stand gekomen. De titel van deze film was 'Bijen houden met succes'. Bij de toenmalige drachtomstandigheden was het met de in de genoemde film behandelde

Aalstermethode mogelijk behoorlijk honing te winnen. Voor het bijenteeltonderwijs heeft de Rijksbijenteeltconsulent Ir. Mommers tijdens zijn ambtsperiode zeer veel bijenteeltleraren opgeleid.

Onderzoek

Hij behartigde niet alleen bijenteeltbelangen maar ook land- en tuinbouwbelangen kregen zijn aandacht. Onderzoek op het vakgebied van Land- en Tuinbouwgewassen vormde de basis tot verantwoorde adviezen in voorkomende zaken. Jarenlang zijn door Ir. Mommers en zijn assistenten bloeitellingen gehouden op de proefbijentand 'Ambrosiushoeve'. De ontwikkeling van een bekende bijenkast in Nederland, de Spaarkast, hebben we aan Ir.J. Mommers te danken. De overgang van de korventeelt naar de kastenteelt is tijdens zijn ambtsperiode tot stand gekomen. Dracht en drachtverbetering kregen tijdens zijn ambtsperiode gestalte en een aanzet tot gerichte aanpak. Aandacht aan een doelmatig gebruik van bijen voor bestuivingsdoeleinden kwam in deze periode tot stand. Het plaatsen van bijen bij teelten onder glas kreeg in de periode Mommers bekendheid. Aandacht voor onze bijen bij het gebruik van giftige stoffen in land en tuinbouw is door Ir.J. Mommers op gang gebracht.

We hebben de Rijksbijenteeltconsulent Ir.J. Mommers leren waarderen als een bekwame vakconsulent met veel gevoel en waardering voor de imkers. Van de oude garde in de imkerij kende hij velen persoonlijk. De imker als mens had zijn aandacht in soms moeilijke beslissingen. Zelf droeg hij een stil verdriet. Zijn echtgenote is op jonge leeftijd overleden, toen de jongste van zijn zes kinderen pas twee maanden oud was. Dank Ir.J.F.A.M. Mommers. voor Uw gewaardeerde bijdrage aan onze Nederlandse imkerij.

Hoewel over het Rijksbijenteeltconsulentschap en Ambrosiushoeve veel meer te vertellen valt, willen we ons tot deze korte beschrijving beperken. Tot nu toe kreeg de verdwijning van Ambrosiushoeve te weinig aandacht in het maandblad.

Dit is tevens van toepassing bij het verscheiden van Ir.J. Mommers, oud Rijksbijenteeltconsulent.